

GEMEENTE STEVENSWEERT

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Bodemgesteldheid
3. Grondgebruik   3.1 Agrarisch
                                 3.2 Niet-agrarisch
4. Infrastructuur   4.1 Wegen
                                 4.2 Waterlopen
                                 4.3 Spoorlijnen en tramlijnen
5. De gemeente Stevensweert
6. Conclusies

Literatuurlijst

Kaartmateriaal

Gemeentebescrijving Stevensweert

1. Inleiding

1.1 Gemeente Stevensweert

p.a. Jan van Steffeswertplein 1

6107 BZ Stevensweert

Provincie Limburg

Inventarisatiegebied Midden-Limburg

Aantal inwoners: 1.557 (16-05-1988)

Oppervlakte: 6,10 km²

Onderdelen: Bilt, Brandt, Eiland, Stevensweert.

1.2 De gemeente Stevensweert, deel uitmakend van het inventarisatiegebied Midden-Limburg, wordt aan de noordzijde begrensd door de gemeenten Thorn en Wessem. Oostelijk van Stevensweert liggen Echt en Maasbracht. De zuidzijde grenst aan de gemeente Ohé en Laak. De westelijke begrenzing valt samen met de rivier de Maas, tevens de Nederlands-Belgische rijksgrens.

De gemeentegrenzen van Stevensweert hebben vanaf 1850 tot op heden geen wijzigingen ondergaan.

De oude kern van Stevensweert is aangewezen als beschermd dorpsgezicht.

2. Bodemgesteldheid

- 2.1 De gemeente Stevensweert is gesitueerd op een eilandje, door de Maas bij haar rechteroever gevormd. De bodem van dit rivierdal is geheel bedekt met rivierklei. Daaronder bevindt zich het grindrijke laag- en midenterrasmateriaal. Als gevolg van de grintwinning zijn in de gemeente, in het bijzonder langs de Maasoever en in het noord-westelijk deel, plassen ontstaan. De kernen zijn gesitueerd op een vlakke zandopduiking.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

Stevensweert is vanouds een uitgesproken agrarische gemeente. Langs de Maasoever, langs de Oude Maas en rond de plassen wordt de bodem voornamelijk gebruikt als weiland. Maasheggen of populieren zijn, in tegenstelling tot de gemeente Ohé en Laak, niet aanwezig. De rest van het grondgebied is in gebruik als akkerland. Hierop werden in de periode 1850-1940 voornamelijk granen verbouwd.

3.2 Niet-agrarisch

De grindwinning heeft, overigens pas na 1940, een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de gemeente Stevensweert. Resultaat van deze activiteit was het ontstaan van plassen langs de Maasoever en in de noordelijke punt van de gemeente, waar de Oude Maas in deze plassen uitmondt. Deze ontwikkeling had tot gevolg dat de boeren in de gemeente een deel van hun weilanden verloren. Vanaf het jaar 1955 begon men de uitgebaggerde diepten geleidelijk vol te storten met mijnsteen. Hierdoor werden grote stukken uiterwaard weer herschapen in weiland en herwonnen voor de veeteelt.

4. Infrastructuur

4.1 Wegen

Het meest opmerkelijke element in het wegennet van de gemeente Stevensweert is het wegenpatroon van de kern Stevensweert, dat bestaat uit elf radiale straten, die op een rechthoekig plein uitkomen. Vier hoofdstraten verdelen de bouwblokken in vier kwartieren. Drie kwartieren kennen een regelmatige opzet, waarbij ieder kwartier is onderverdeeld in drie sectoren. Het vierde kwartier daarentegen is onregelmatig opgezet vanwege de in het stadje opgenomen restanten van het voormalige dorp rond het kasteel.

Buiten de kern Stevensweert kende de gemeente rond 1810 een weinig ontwikkelde wegenstructuur. Belangrijk was de parallel aan de Oude Maas lopende straat. Vanaf deze weg liepen twee straten naar de kern Stevensweert. Voor het overige had de gemeente vrijwel uitsluitend landwegen.

Tussen 1810 en 1867 werden twee nieuwe, relatief belangrijke, wegen aangelegd. Vanuit de kern Stevensweert ontstond in oostelijke richting een weg, die indirect, via Echt, aansloot op de verbinding Maastricht-Sittard-Roermond. Daarnaast werd vanuit Stevensweert een weg in zuidelijke richting naar Ohé en Laak aangelegd. De overige interlocale wegen ondergingen nauwelijks veranderingen.

Rond 1875 werd een ringweg rond Stevensweert aangelegd. Dit gebeurde door de buitenste punten van de vroegere gracht te verbinden. De aldus ontstane singelweg werd aangesloten op de Maasdijk. Als ontsluitingswegen werden de Molenstraat Noord en Zuid aangelegd.

4.2 Waterlopen

De gemeente Stevensweert ligt ingesloten tussen de rivier de Maas, die haar westelijke begrenzing vormt, en de Oude Maas, die aan de oostzijde tevens gemeentegrens is. In het zuidwestelijk deel van de gemeente loopt, ongeveer parallel aan de Maas, de Leigraaf. De gemeente kent een natuurlijke afwatering op de Maas.

De kern Stevensweert was lange tijd omringd door een grachtengordel die, via een verbindingskanaaltje, gevoed werd vanuit de Oude Maas.

Bij de kern Stevensweert bevond zich in de periode 1850-1940 een pontveer over de Maas. Oostelijk van de kern Eiland lag een pont op de Oude Maas. Rond 1870 maakte zich de behoefte aan een betere verbinding met de westelijke oever van de Oude Maas en het gebied ten oosten van deze rivier merkbaar. De bouw van een brug zou het isolement van de gemeente kunnen opheffen. Dit isolement ontstond doordat bij laag water de veerpont niet functioneerde, aangezien hij dan vastliep op de oevers. Bij hoog water daarentegen waren de toegangswegen tot de Oude Maas niet meer bruikbaar. In het jaar 1882 werd een begin gemaakt met de bouw van een brug, waarop tol zou worden geheven. In verband met de ontgrindingen werd deze brug in 1973 afgebroken.

De lage stand van de Maas was eveneens één van de oorzaken

voor het dempen van de grachten rond Stevensweert in de tweede helft van de negentiende eeuw. Door het lage peil van de rivier kon het verbindingskanaal de grachten niet voeden, waardoor het water niet voldoende ververs werd. Hierdoor raakten de grachten steeds meer vervuild.

Het Julianakanaal loopt juist binnen de oostelijke gemeentegrens. Ongetwijfeld heeft de aanleg van deze waterweg bijgedragen aan de geïsoleerde ligging van de gemeente.

4.3 Spoorlijnen en tramlijnen

Het grondgebied van de gemeente Stevensweert werd in de periode 1850-1940 niet doorkruist door spoor- of tramlijnen. In deze situatie is tot op heden geen verandering gekomen. De halte Stevensweert van de tramlijn vanuit Roermond in de richting Roosteren was buiten de gemeentegrenzen, noordelijk van Berkelaar (gemeente Echt) gesitueerd. De brug over de Oude Maas en over het Julianakanaal gaf rechtstreeks toegang tot deze tramhalte.

5. De gemeente Stevensweert

5.1 Stevensweert

De structuur van de kern Stevensweert, gelegen op de oostelijke Maasoever, is grotendeels van militair-historische oorsprong. Gezien de geringe veranderingen, die het dorp in de loop der eeuwen onderging, is het wenselijk enige aandacht te besteden aan de zeventiende eeuwse oorsprong van de kern.

In 1632 veroverde Frederik Hendrik de steden Roermond, Venlo en Maastricht op de Spaanse troepen. Zij trokken zich daarop terug in het dorpje Stevensweert. Deze locatie werd gekozen om aldus de Maas als handelsroute voor de Hollanders te versperren en tevens tol te kunnen innen.

Al in het jaar 1633 was het toenmalige dorp grotendeels door de Spanjaarden afgebroken. Het plan voor het nieuw te bouwen militair steunpunt werd vervaardigd door de Spaanse veldheren Contelmo en Muncado. Uiteindelijk resultaat was één van de in Nederland zeldzame voorbeelden van een stad, gebouwd volgens een radiaal plan. Dit plan ging uit van een zeshoekige vestingswal. Binnen de omwalling werd een regelmatige plattegrond geconstrueerd. Het centrum werd gevormd door een rechthoekig plein, waarop elf radiale straten uitkwamen. Dit geheel werd doorkruist door vier straten, die de kern in vier kwartieren verdeelden. Drie kwartieren hebben een regelmatige indeling. Elk is verdeeld in drie sectoren. Het zuidwestelijk kwartier is onregelmatig van opzet vanwege de restanten van het voormalige dorp rond het kasteel, die werden opgenomen in het vestingsstadje. In dit kwartier zijn bebouwing en plattegrond vrijwel onveranderd gehandhaafd, terwijl in de overige kwartieren de bebouwing in de loop der eeuwen veranderd is. Hier komen alleen stratenplan en schaal van de bebouwing nog overeen met de historische oorsprong. De, grotendeels aaneensluitende, bebouwing binnen de vesting heeft, op kleine schaal, een overwegend stedelijk karakter. Boerderijen bevinden zich doorgaans buiten de kern. De vestingwallen rond Stevensweert werden vanaf het jaar 1874 geslecht. Hiervoor bestonden een drietal argumenten. De onvoldoende verversing van het grachtenwater door de lage Maasstand werd al eerder genoemd. Daarnaast was de strategische betekenis van het fort vrijwel nihil geworden. Bovendien kwam door de afgraving en demping grond beschikbaar, die een belangrijke aanwinst aan gras- en bouwland betekende.

Aanvankelijk was er, met uitzondering van de woonhuizen van de officieren, geen enkele bebouwing langs de buitenzijden van de Singelweg, die de uiteinden van de straten met elkaar verbond. De huidige bebouwing langs deze weg ontstond meteen na de ontmanteling van de vestingwerken. Woonhuizen en boerderijen ontstonden op de bruikbare bouwterreinen van de binnenwal. In 1835 telde de gemeente Stevensweert 889 inwoners. In 1867 was dat aantal gegroeid tot 1.075. In 1899 bedroeg het 1.038 en in 1909 had de gemeente 1.030 inwoners.

Vergelijking van kaartmateriaal uit de jaren 1867 en 1934 toont aan dat in de tussenliggende periode slechts een geringe hoeveelheid nieuwe bebouwing buiten de oude vesting ontstond, met name enkele panden langs de wegen richting Ohé en Laak en

richting Eiland en Bilt.

Behalve Stevensweert bevat de gemeente ook nog de kernen Bilt, Brandt en Eiland. Het betreft hier lineaire nederzettingen met een agrarisch karakter, gelegen langs een parallel aan de Oude Maas lopende weg. De dorpjes ondergingen in de periode 1850-1940 nauwelijks veranderingen. Er vond slechts enige verdichting binnen de bestaande bebouwing plaats, waarbij het agrarische karakter behouden bleef.

Ambacht en nijverheid kwamen in de gemeente Stevensweert slechts op kleine schaal voor. In 1866 telde de gemeente drie brouwerijen. In 1913 was er een azijnmakerij en nog slechts één brouwerij.

Een, relatief gezien, redelijke groei van de kernen kan binnen de gemeente Stevensweert pas na 1940 worden waargenomen. Daarbij dient opgemerkt te worden dat, ondanks deze groei, de landbouw de overheersende inkomstenbron binnen de gemeente is gebleven.

De bebouwing van het dorp Stevensweert werd met name uitgebreid in zuidelijke en oostelijke richting. Hierdoor ontstond vanuit Stevensweert een vrijwel op de kern Bilt aansluitende bebouwing. Bilt, Brandt en Eiland ondergingen nauwelijks uitbreidingen.

6. Conclusies

6.1

Naar aanleiding van het verrichtte veldwerk dienen omtrent de gemeente Stevensweert de volgende opmerkingen de gemeentebescrijving af te ronden.

De oude kern van het vroegere stadje, begrensd door de Singelstraat, heeft haar oude radiale structuur volledig behouden. Panden uit de periode 1850-1940 komen hier dan ook slechts incidenteel als invullingen binnen de bestaande structuur voor. Speciale aandacht dient besteed te worden aan de voormalige zuivelfabriek, gelegen in de Molenstraat-Zuid, nu ingericht als woonhuis.

Bebouwing uit de jaren 1930 wordt aangetroffen in de Singelstraat-Oost, waar destijds een brand een groot deel van de bebouwing verwoestte.

Buiten de Singelstraat komt bebouwing uit het tijdvak 1850-1940 in betrekkelijk geringe mate voor, met name langs de volgende straten :Nieuwe Dijk, Wilhelminalaan, Julianalaan, Maasdijk, Maaspoort en Roumerweg.

De bebouwing binnen de kern Stevensweert kan gekarakteriseerd worden als bebouwing met afwisselend een woon- en agrarische functie. Doorgaans zijn de panden gebouwd in een traditionele stijl.

Buiten de kern Stevensweert liggen, aan oostelijke zijde, de gehuchten Bilt, Eiland en Brandt. Het betreft kernen van zeer geringe omvang. Ze bestaan uit een oude kern van enkele voor 1850 ontstane boerderijen en uit na 1945 toegevoegde woonbebouwing.

- 6.2 Het in de gemeente Stevensweert verrichtte veldwerk toont aan dat geen sprake kan zijn van noemenswaardige stedenbouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940. Het aanwijzen van gebieden van bijzondere waarde en het aangeven van een stedenbouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Literatuurlijst

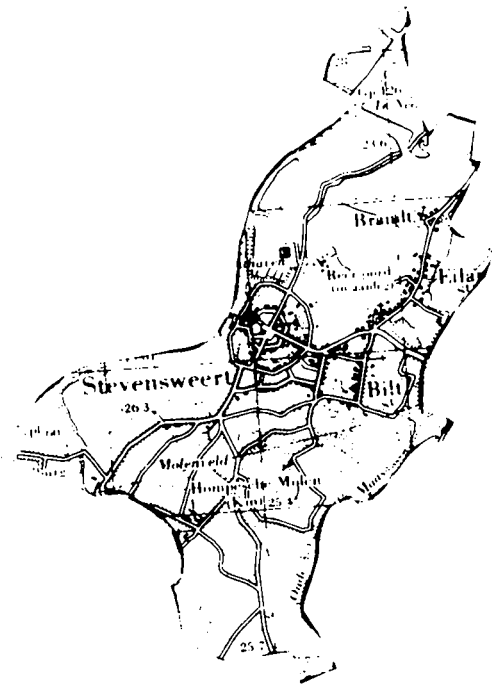
1. Handboek der Geografie van Nederland, Deel VI, Zwolle 1959.
2. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg, Maasbree 1981.
3. Lijst der Nederlandse gemeenten, 's-Gravenhage 1988.
4. Dr. G.C.P. Linssen, Verandering en verschuiving. Industriële ontwikkeling naar bedrijfstak in Midden- en Noord-Limburg 1839-1914, Tilburg 1969.
5. Ph. van der Maelen, Dictionnaire Géographique du Limbourg, Assen 1978.
6. Drs. J.F.R. Philips, Drs. J.C.G.M. Jansen, Drs. Th.J.A.H. Claessens, Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, Assen 1965.
7. Drs. W. Sanger, A.H. Simonis, Er ligt een eiland in de Maas. Geschiedenis van Stevensweert en Ohé en Laak, Echt 1955.
8. Drs. A. Steegh, Kleine monumentenatlas van Nederland, Zutphen 1976.
9. Streekplan Midden-Limburg ten oosten van de Maas, S.L. 1956.
10. Streekplan Noord- en Midden-Limburg, 3 Dln. S.L. 1982.

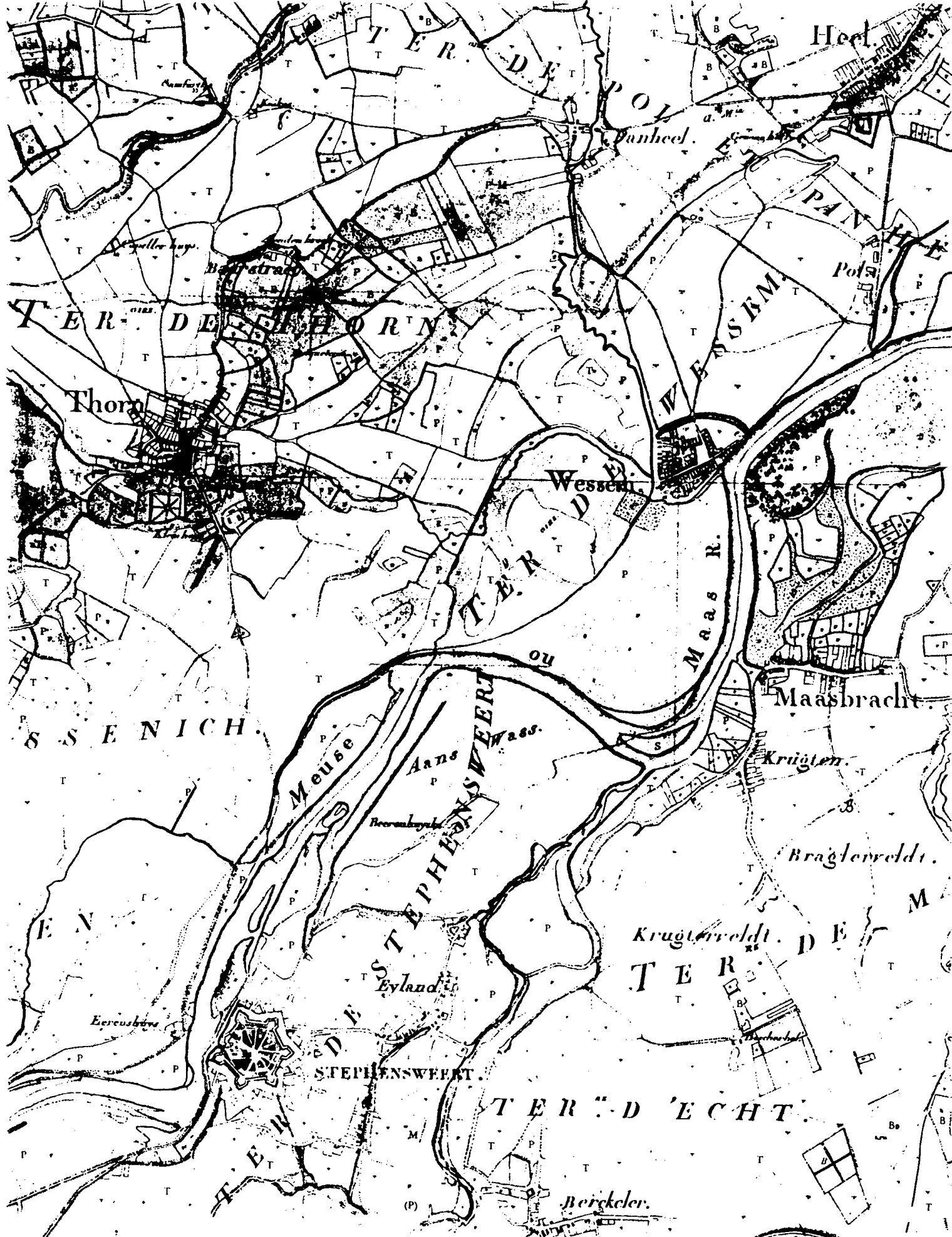
Kaartmateriaal

1. Tranchotkaart nr. 45
Stevensweert 1803-1820
1 : 25.000
2. Kaart uit J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg
Stevensweert 1867
1 : 25.000
3. Topografische kaart nr. 749
Echt 1934
1 : 25.000
4. Kaart gemeente Stevensweert 1982
1 : 10.000
5. Kaart provincie Limburg, regio Midden-Limburg
1982
1 : 50.000

Lijst van bij de gemeentebeschrijving gevoegde afbeeldingen

- I De huidige gemeente Stevensweert
- II Tranchotkaart Stevensweert
- III De gemeente Stevensweert in 1867
- IV De gemeente Stevensweert in 1934

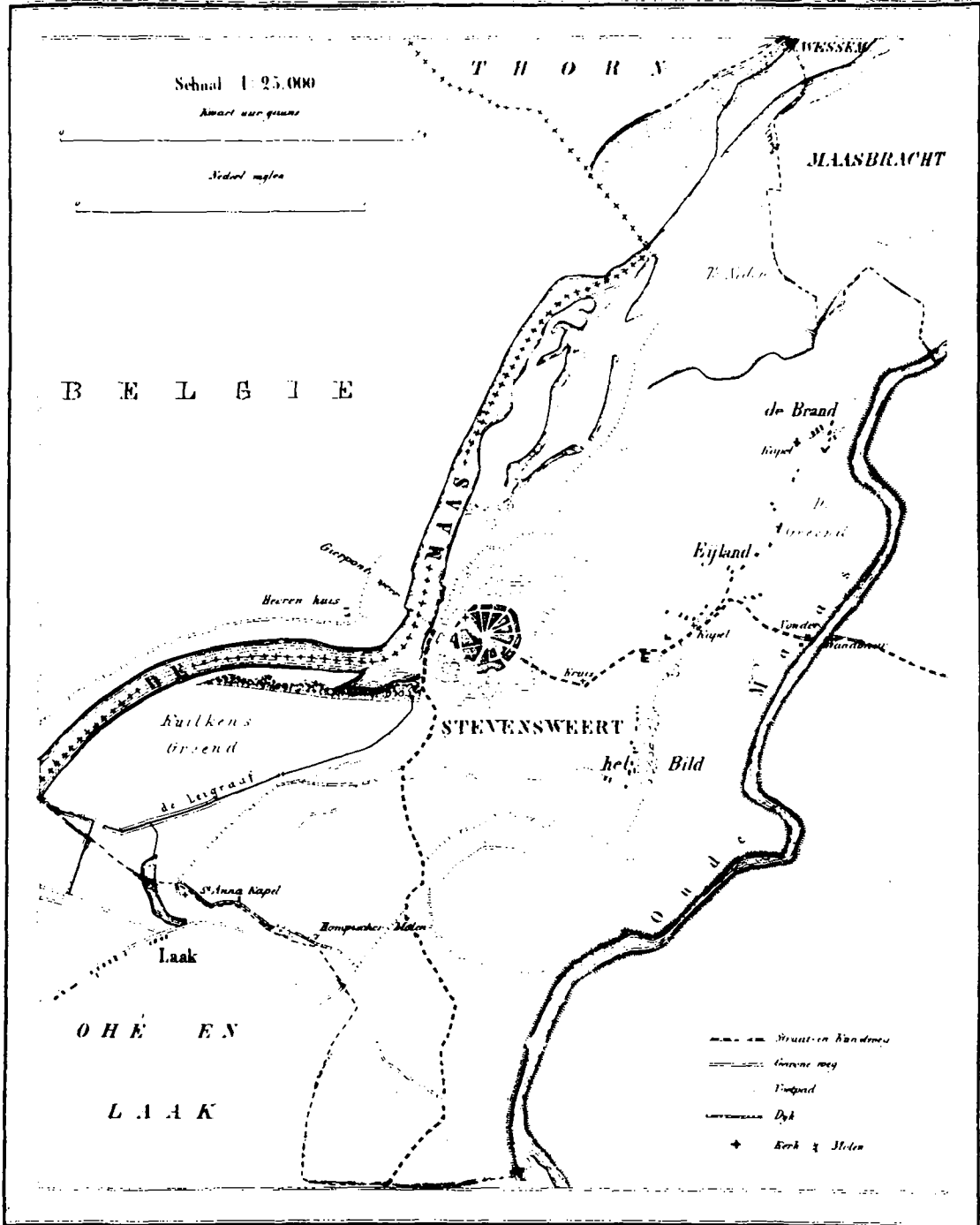

246000.

248000

alg. Pr. Gr. Oet. Gra

1867

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

617 Bunders 1075 Inwoners.

53 53
Utgave 1938.

ECHT.
Vorkart in 1934.
Schaal 1:25000.
N°745 Thorn.

3476.3
11703.2

Topografische Dienst.

Schaal van 5000 meter.

Hoogstaating verricht in 1923.
Foto-litho

